

Joško Sindik

POVEZANOST EMOCIONALNE KOMPETENCIJE TE MAŠTE I EMPATIJE ODGOJITELJA SA STAVOVIMA O DAROVITOJ DJECI

Sažetak: Osnovni cilj rada je ispitivanje povezanosti emocionalne kompetencije, mašte i empatije odgojitelja te njihovog stava prema darovitoj djeci. Sudionici su bili svi odgojitelji Dječjeg vrtića "Šegrt Hlapić" te Dječjeg vrtića "Trnsko" u Zagrebu. Dakle, ispitali smo 86 sudionika, primijenivši tri mjerna instrumenta: E-upitnik sa skalama empatije i mašte, Upitnik emocionalne kompetencije UEK15 te upitnik Stavova prema darovitoj djeci. Rezultati su pokazali da svi korišteni instrumenti imaju zadovoljavajuću pouzdanost i konstruktivnu valjanost. Eksploratornom analizom glavnih komponenti utvrdili smo jednu glavnu komponentu upitnika Stavovi prema darovitima. Nismo utvrdili statistički značajnu povezanost između varijabli mašta i empatija te grupe varijabli emocionalne kompetencije (percepcija emocija, sposobnost izražavanja emocija, sposobnost upravljanja emocijama), kao ni između varijabli emocionalne kompetencije te stavova prema darovitoj djeci. Međutim, pronašli smo statistički značajnu negativnu povezanost između varijabli mašta i empatija te stavova (predrasuda) prema darovitoj djeci. Relativno mali broj sudionika ograničava nam mogućnost generalizacije, stoga bi u budućim istraživanjima bilo pogodnije koristiti veći i reprezentativniji uzorak, uz osiguravanje još veće anonimnosti sudionika.

Ključne riječi: predškolska djeca, odgojitelji, darovitost, empatija, kanonička korelacija.

Uvod

Darovita djeca i rad s darovitom djecom predškolske dobi

Winner (1996., prema Cvetković–Lay, 2002.) pod terminom darovita djeca podrazumijeva tri karakteristične i atipične osobine u odnosu prema ostaloj djeci: 1. rano sazrijevanje; 2. otpočetak "pjevanju svoju pjesmu"; 3. zanos u ovladavanju vještinama.

Darovito dijete počinje ovladavati nekim područjem znatno prije prosjeka svoje dobne skupine, napreduje mnogo brže od prosječnog djeteta u određenim područjima, ponajviše zato što mu učenje i ovladavanje vještinama u tim područjima ide mnogo brže i lakše. Ono uči na kvalitativno različit način i treba mu minimum pomoći odrasle osobe da bi ovladalo područjem svog intenzivnog interesa. Veći dio vremena uči samostalno. Ono što darovita djeca otkrivaju učeći, djeluje na njih motivirajuće i tjera ih korak dalje u ovladavanju materijom. Često samostalno pronalaze nova pravila te nove, osebujne načine rješavanja problema unutar tog područja.

Daroviti pojedinci imaju i neke specifične osobine ličnosti koje pridonose iskazivanju darovitosti. Pri tom se najveći značaj pridaje specifičnoj

motivaciji za rad. Ona se iskazuje u izričitoj usmjerenosti prema cilju u aktivnosti koja je predmetom specifična interesa, kao i u iznimnoj radnoj energiji. Takve osobine dovode do izuzetne obaviještenosti o području koje je predmetom specifičnih interesa i fascinantnim znanjem. Darovita djeca imaju brži razvoj od ostale djece, ali se i bitno kvalitativno razlikuju od njih. Zahtijevaju minimum strukturirane podrške, sposobna su za samostalna otkrića i pronalaženje novih putova razumijevanja i imaju snažnu unutarnju motivaciju za ovladavanje nekim područjem, po čemu se razlikuju od djece koja su samo jako marljiva i trude se. Ona očituju vrlo intenzivan, gotovo opsesivan interes, sposobnost snažnog usredotočenja, strast i zanos u ovladavanju specifičnim područjem. "Živo", bistro dijete može uložiti sate u ovladavanje određenim područjem te može, također, impresionirati svojim postignućem. Međutim, takvo dijete nije rano sazrelo. Ono ne uči iznimno bržim tempom i s posebnom lakoćom. Da bi napredovalo, ono zahtijeva stalnu potporu, pomoć, instrukcije i ohrabrenje odraslih i obično ne dolazi samostalno do otkrića o području svoga interesa, ne otkriva nove putove rješavanja problema, niti očituje unutarnju "strast" za ovladavanjem nekim područjem. Unatoč svom trudu, ono nikada ne doseže onu razinu postignuća u nekom području koje darovito dijete postiže s očito manje truda (Cvetković – Lay, 2002.).

Od postignuća koje se smatra pokazateljem darovitosti ne očekuje se samo da bude visoko iznad prosjeka, nego da predstavlja kreativan doprinos području u kojem se javio. Kreativnost je ona sposobnost koju u djece možemo naslutiti u njihovim originalnim i neuobičajenim pitanjima i odgovorima, u neuobičajenim mudrim izjavama, njihovoj neiscrpnj maštovitosti i inventivnosti, smislu za improvizaciju i originalnim rješenjima problema, hrabrosti da iskažu te ideje i slično. Mjesto međusobnog preklapanja iznadprosječno razvijenih sposobnosti, osobina ličnosti, posebno specifične motivacije za rad i kreativnosti tvori prostor u kojem se iskazuje darovitost u specifičnim područjima aktivnosti (tzv. troprstenasta koncepcija darovitosti, Renzulli i Reis, 1985., prema Cvetković-Lay, 2002.).

U praksi se, međutim, prepoznaje tzv. produktivna darovitost, odnosno darovitost koja se iskazuje kroz produkte u ranijem, bržem, boljem, višem, uspješnijem, dakle natprosječnom postignuću. Da bi se darovitost mogla iskazati u izrazito natprosječnom postignuću u aktivnostima kojima se pojedinac bavi, on mora imati određeni potencijal koji će mu omogućiti da se neke svoje sposobnosti razvije do tog stupnja. Takva se mogućnost naziva potencijalna darovitost. Osnovu potencijalne darovitosti čini niz naslijeđenih predispozicija. Sva darovita djeca imaju razvijene neke sposobnosti (kao i veće biološke potencijale za njihov razvoj) koje im omogućuju postizanje izrazito iznadprosječnih uradaka u različitim zadacima. Pri tom mislimo na opće intelektualne sposobnosti, koje se iskazuju iznimnim intelektualnim funkcioniranjem i/ili specifičnim sposobnostima, koje se iskazuju u različitim specifičnim područjima djelovanja.

Darovitost zamijećenu kod djece bilo bi potencijalno korisno u što ranijoj dobi sustavno poticati, osiguravajući djeci širok opseg iskustava te uvjete za razvoj vještina, stavova i znanja kojima će upotpunjavati svoju ličnost i dalje razvijati darovitost. Upravo o ogromnom prostoru odgojnih utjecaja, koji se nalazi između potencijalne i produktivne darovitosti, ovisi koji će i koliki dio potencijala biti iskazan u iznimnim postignućima koja određuju darovitost pojedinca. Gotovo svako dijete predškolske dobi treba tretirati kao potencijal i osigurati mu odgoj i obrazovanje koje će maksimalno poticati razvoj njegovih potencijala. Naime, definicije darovitosti ne znače puno praktičarima koji takvu djecu susreću u bezbrojnom "šarenilu" individualnih razlika i ponekad ih teško prepoznaju po "knjiškom" određenju (Cvetković – Lay, 1998.). Opažajući razlike između napisanog i opaženog, često zapadaju u nedoumice i nesigurni su u svojim procjenama. Mnogi autori koji se bave darovitošću u djece predškolske dobi smatraju da je "senzibilizirati" odgojitelja, učiniti ih osjetljivima za značajke, osobitosti darovite djece te razviti sposobnost uočavanja i "početnog dijagnosticiranja" darovitosti djece u njihovim odgojnim skupinama, jedna od bitnih zadaća obrazovanja za rad s darovitimima (Tannenbaum, 1980., prema Cvetković – Lay, 1998.). U tu su svrhu izrađeni i neki podsjetnici za odgojitelj, tzv. kontrolne liste (check-liste). U njima se nalaze popisi mogućih prepoznatljivih osobina darovite djece, posebno onih koji se iskazuju ponašanjem djeteta. Zadatak je odgojitelja da, s obzirom na popisane osobine, procijeni darovitost djece u svojoj skupini, najčešće označujući koju od popisanih osobina neko dijete iskazuje, a koju ne i tako izabere djecu koja imaju više prepoznatljivih osobina darovitosti. Najčešći nedostatak ovakvih lista je taj što se u njima najviše navode oni pokazatelji u ponašanju koji upućuju na dijete koje lakše uči i postiže bolji uspjeh u odgojno – obrazovnom procesu te na verbalno darovito dijete, dok su manje zastupljene značajke ponašanja kreativnog djeteta, a još manje ponašanja osobita nekim posebnim talentima.

Važnost stavova prema darovitoj djeci

Identificirane su i najčešće pogreške pri procjenjivanju darovitosti te osobine koje se pri tom najčešće precjenjuju ili podcjenjuju. Pri procjenjivanju darovite djece često se griješi zbog povodjenja za brojnim mitovima i zabudama. Pogreške u prepoznavanju darovite djece obično su vezane uz obiteljski status djeteta, ponašanje djeteta, znanje djeteta, tjelesni izgled djeteta. Unatoč mogućim greškama, podaci iz projekta "Darovito dijete u vrtiću" (Cvetković-Lay i Sever, 2004.) upućuju na visoku sposobnost odgojitelja da u svojim skupinama uoče darovito dijete. Za 31 dijete, koje su odgojiteljice uočile u svojim skupinama kao potencijalno darovito, stručna psihološka procjena je to i potvrdila za 29 djece (dakle, s 94% točnosti procjene).

Oni koji rade s djecom, izrazu "darovito dijete" najčešće daju pozitivne konotacije. Međutim, kada procjenjuju darovitost djece, često griješe, precjenjujući ili podcjenjujući neke njihove osobine. Na pogrešne ih zaključke o darovitosti djeteta mogu navesti i neke neuobičajenosti u iskazivanju darovitosti kao i neki oblici neprilagođenog ponašanja koja se javljaju u te djece, ako njihove specifične odgojno-obrazovne potrebe nisu na odgovarajući način zadovoljene, a koja "pokrivaju" darovitost i čine je teže uočljivom. Uz takve izvore pogrešaka pri procjenjivanju darovitosti djeteta, česte su i one izazvane predrasudama i zabludama o darovitima. Takve predrasude i čvrsto formirana uvjerenja, koja su neovisna o osobnom iskustvu pojedinca, teško se mijenjaju, a često izgledaju posve istinitima. Njih se teško riješiti i često ostaju čak i nakon stjecanja osobnog iskustva u radu s darovitim djecom.

Imajući u vidu navedeno, izgleda da su najopasnije predrasude one koje ima manji broj odgojitelja, koji žele potencijalno darovitu djecu svesti na "prosječnu" djecu, koja se nešto više trude, pa im ne treba pridavati posebno značenje. Posebno je opasno što im ovakvi odgojitelji s predrasudama istovremeno odriču bilo kakve poteškoće u socijalnom funkcioniranju, što znači da ih u biti ne razumiju (Veselinović i Sindik, 2006.). Objektivna opasnost koja postoji od predrasuda prema darovitima sastoji se već od lošeg percipiranja (identifikacije) darovite djece od strane samih odgojitelja. Dijete koje nije percipirano kao darovito tako lako može biti prepoznato od strane odgojitelja kao "problematično" dijete s posebnim potrebama, kojem u tom slučaju neće moći na adekvatan način pomoći. S druge strane, pogrešno tumačenje etiologije darovitosti (npr. da je darovitost uvjetovana isključivo odgojnim utjecajima), može dodatno otežati prilagodbu djeteta, kojem po mišljenju odgojitelja, ne treba pridavati posebnu važnost u odgojnoj grupi dječjeg vrtića.

U pogledu razumijevanja važnosti stavova odgojitelja prema darovitoj djeci, korisni su podaci dobiveni uvidom u interkorelacije pojedinih čestica Upitnika o stavovima odgojitelja prema darovitoj djeci koji su u svom istraživanju koristili Veselinović i Sindik (2006.), gdje su utvrdili sljedeće:

U cijelosti gledano, stavovi prema darovitima nisu jedinstveno obilježje koje se može "profilirati" u jednom pravcu: to je skup emocionalnih i racionalno zasnovanih prosudbi, promišljanja, vjerovanja. Zato su i korelacije između tih stavova relativno niske.

Međutim, na temelju uvida u značajne korelacije varijabli, moglo se pretpostaviti da su pojedine varijable statistički značajno povezane s onim varijablama koje odražavaju bipolaran stav prema darovitima.

Dio odgojitelja sklon je imati nerealan stav (dakle, s nizom predrasuda) prema darovitima, s tendencijom da ih percipiraju kao "prosječnu djecu koja se na inicijativu roditelja ili samoinicijativno više trude, a nemaju nikakvih ozbiljnijih poteškoća u životu i koju ne treba na bilo koji način izdvajati i poklanjati im posebnu pažnju".

Dio odgojitelja sklon je imati realan stav prema darovitima (bez predrasuda) i percipirati ih kao "djecu koja su različita, kreativna, ali imaju ozbiljne poteškoća u socio-emocionalnom području života, i kojoj treba poklanjati posebnu pažnju".

Mali broj značajnih korelacija između tvrdnji upitnika može značiti i činjenicu da većina odgojitelja nema jasan stav prema darovitoj djeci ili zbog toga što nisu "osvijestili" karakteristike i potrebe darovite djece ili pak nisu motivirani da toj djeci pridaju posebnu pozornost.

Na temelju rezultata ovog istraživanja moglo se pretpostaviti da su stavovi prema darovitoj djeci iznimno važni za stimulativan odgojno-obrazovni rad s takvom djecom. S druge strane, dobivene su određene smjernice za poboljšanje metrijskih karakteristika (poglavito konstruktne valjanosti) Upitnika o stavovima odgojitelja prema darovitoj djeci, koje možemo pokušati definirati kao jednodimenzionalno (jednofaktorsko) obilježje, odnosno višedimenzionalno.

Utjecaji na rad s darovitima i stavove prema darovitoj djeci

Posao odgojitelja predškolske djece, uz fizičko zdravlje i odgovarajuća specifična stručna znanja, podrazumijeva posjedovanje niza "odgojno" poželjnih karakteristika ličnosti. Wilson i Headley (1999.) navode kako je fizičko zdravlje, tj. dobro zdravstveno stanje nužan preduvjet dobrog obavljanja ovog posla koji zahtijeva visoku razinu energije. Među psihološkim karakterisitkama, autorice navode važnost čimbenika:

1. Psihičko zdravlje – u svakodnevnom kontaktu s djecom, odgojitelj je osoba koja treba biti emocionalno dostupna, sposobna za fizičku bliskost, empatiju i razumijevanje. Rad s djecom često je emocionalno iscrpljujuć i zahtijeva osobu koja može emocionalno više davati nego primati. Biti odgojitelj znači moći se adekvatno nositi s mnogim emocionalnim zahtjevima koje djeca imaju.
2. Pozitivna slika o sebi – kompetentan odgojitelj osjeća se dobro u svojoj koži, siguran je u sebe i svoje znanje, često se za njega može reći kako mu djeca sama prilaze.
3. Fleksibilnost – promjene dnevne rutine ne uzrujavaju ga već pred njega postavljaju nove izazove. Promjene plana i aktivnosti vesele ga.
4. Strpljivost – što je dijete mlađe, ova je karakteristika važnija. Mala djeca od odrasle osobe traže više pažnje i nadzora što često odgojitelja dovodi do iskušavanja granica strpljenja.
5. Pozitivan – odgojitelj treba svojim ponašanjem djetetu biti pozitivan model. On je svjestan da je pod stalnom prismotrom dječjih očiju koja o svijetu uvelike uče oponašajući ga. Kompetentan odgojitelj vrlo je svjestan važnosti svojeg pozitivnog stava i ponašanja.

6. Otvorenost – kompetentan odgojitelj otvoren je za nove spoznaje, spreman je učiti i usavršavati se.

Sve ove psihološke karakteristike trebale bi imati i utjecaj na stavove prema darovitoj djeci i na rad s darovitom djecom. Primjerice, vjerojatno je da će "psihički zdrav" odgojitelj, s pozitivnom slikom o sebi, fleksibilan u vlastitiom radu, strpljiv, "pozitivan" i otvoren, imati više energije i raspolagati većim brojem poželjnih a istovremeno stimulativnih odgojnih postupaka za poticanje razvoja darovitog djeteta. Istovremeno, vjerojatno je da će imati i pozitivnije (a ujedno i realnije) stavove prema darovitoj djeci, koja će mu više predstavljati profesionalni izazov, nego "teret" s kojim se ne može odgovarajuće nositi. Odgojitelj koji posjeduje ove poželjne karakteristike (među kojima bismo posebno izdvojili pozitivnu sliku o sebi), ne bi se trebao niti osjećati destabiliziran ("ugrožen") nepredvidljivim ponašanjem darovitog djeteta pa ne bi trebao racionalizirati neuspjeh u radu s ovakvom djecom putem predrasuda o prirodi darovitosti.

Ukoliko bismo ovih šest psiholoških karakteristika kompetentnog odgojitelja, koje navode Wilson i Headley (1999.), nastojali povezati s poznatim psihološkim konstruktima, kao što su emocionalna kompetencija, empatija i mašta, lako možemo uočiti njihovu konceptualnu bliskost. Pojam emocionalne kompetencija praktički objedinjuje svih šest odgojiteljevih kompetencija, dok pojam empatije hipotetski objedinjuje psihičko zdravlje, strpljivost, otvorenost i fleksibilnost. Konačno, pojam mašte je blizak odgojiteljevoj otvorenosti i fleksibilnosti. Sukladno opisanim psihološkim kompetencijama odgojitelja, emocionalna kompetencija, mašta i empatija trebali bi se reflektirati i na stavove odgojitelja prema darovitoj djeci te na rad s darovitima. Emocionalno kompetentniji odrasli (osobito odgojitelj predškolske djece, kojem je to životna profesija), možda bolje mogu prepoznati i razumjeti potrebe i emocije darovitog djeteta, a ujedno i upravljati vlastitim emocijama te njihovim izražavanjem, ali i emocijama same djece. S druge strane, posjedovanje iznadprosječno izražene mašte i empatije može doprinijeti boljem razumijevanju drugih ljudi (a tako i djece), kao i njihovih potreba (posebno u situacijama djece koja su po različitim karakteristikama drugačija od "prosječne" djece). U poslu odgojitelja, njegova izražena mašta i empatija osobito mogu doći do izražaja u planiranju i provođenju praktičnog rada sa svom pa tako i s darovitom djecom.

Emocionalna kompetencija

Goleman (1998.) definira emocionalnu kompetenciju kao naučenu sposobnost baziranu na emocionalnoj inteligenciji koja rezultira izvrsnom izvedbom na poslu. Emocionalna inteligencija determinira potencijal za učenjem praktičnih vještina baziranih na pet elemenata: samosvijest,

motivacija, samoregulacija, empatija, posvećenost u odnosima. Koncept emocionalne kompetencije pokazuje koliko je od tog potencijala preneseno u poslovne sposobnosti. Prema Golemanovom modelu (1998.), pet dimenzija emocionalne inteligencije manifestira se kroz ukupno čak 25 kompetencija:

1) Samosvijest se manifestira kroz: a) emocionalnu svjesnost (prepoznavanje emocija i njihovog efekta); b) točnu samoprocjenu (znanje o vlastitim snagama i granicama); c) samopouzdanje (snažan osjećaj vlastite vrijednosti i vlastitih mogućnosti).

2) Samoregulacija se manifestira kroz: a) samokontrolu (provjeravanje ometajućih emocija i impulsa); b) vjerodostojnost (zadržavanje standarda poštenja i integriteta); c) savjesnost (preuzimanje odgovornosti za osobnu izvedbu); d) prilagodljivost (fleksibilnost pri promjeni); d) inovativnost (neosjećanje nelagode pri novim idejama, pristupima i informacijama).

3) Motivacija se manifestira kroz: a) nagon za postignućem (težiti poboljšanju ili standardima izvrsnosti); b) obvezu (uskладiti vlastite ciljeve s ciljevima grupe ili organizacije); c) inicijativnost (spremnost da se iskoriste prilike); d) optimizam (perzistencija u slijeđenju zadanih ciljeva unatoč preprekama i posrtanjima).

4) Empatija se manifestira kroz: a) razumijevanje drugih (svjesnost o osjećajima i perspektivi drugih); b) razvijanje drugih (osjećati razvojne potrebe drugih i podupirati njihove sposobnosti); c) uslužnu orijentaciju (predviđati, prepoznavati i prihvatiti potrebe drugih); d) prednost različitostima (kultiviranje prilika kroz različite tipove ljudi); d) političku svjesnost (iščitavanje emocionalnih struja grupe i jakih veza).

5) Socijalne se vještine manifestiraju kroz: a) utjecaj (vladati učinkovitim taktikama za uvjeravanje); b) komunikaciju (aktivno slušanje i slanje uvjerljivih poruka); c) konflikt menadžment (pregovori i rješavanje sukoba); d) vodstvo (inspiriranje i vođenje pojedinaca i grupe); e) promjenu katalizatora (iniciranje i vođenje promjene); f) razvijanje veza (održavanje instrumentalnih odnosa); g) kolaboraciju i kooperaciju (rad s drugima prema zajedničkim ciljevima); h) mogućnosti tima (stvaranje grupne sinergije u slijeđenju zajedničkih ciljeva).

Takšić, Mohorić i Munjas (2006.) navode da je potrebno razlikovati emocionalnu inteligenciju kao sposobnost i emocionalnu kompetenciju kao osobinu ličnosti, odnosno emocionalna kompetentnost osobe ne mora uvijek točno preslikavati razinu njezine emocionalne inteligencije. Ovo se nadovezuje na početnu ideju o razlozima postojanja emocionalne inteligencije u kojoj se ističe važnost emocionalnih kompetencija u svakodnevnom životu ljudi.

Istraživanja pokazuju da se emocionalna kompetencija razvija u funkciji dobi i iskustva (Takšić, Mohorić i Munjas, 2006.). Ispitujući relaciju između godina iskustva u zdravstvenom radu i emocionalne kompetencije na australskom uzorku medicinskih sestara, Humpel, Caputi i Math (2001.) dobili su značajnu povezanost između emocionalne kompetencije i godina iskustva.

Sestre sa šest i više godina iskustva pokazivale su više razine emocionalne kompetencije. Ova tendencija je bila naglašenija za ženske ispitanike nego za muške. Medicinske sestre s manje od dvije godine radnog staža u svojoj profesiji doživljavaju sumnju u sebe značajno više nego one s više godina iskustva njegovatelja. Nadalje, u istraživanju koje se bavilo odnosom emocionalne kompetencije i mentalnog zdravlja (mjenog trima varijablama: depresija, beznade i suicidalne ideacije), dobiveno je da je emocionalna kompetencija važan moderator između stresa i mentalnog zdravlja (Ciarrochi i sur., 2000., prema Takšić, Mohorić i Munjas, 2006.). Dosljedni su rezultati i u pogledu smjera povezanosti i zadovoljstva međuljudskim odnosima. Osobe s većim rezultatima na skali emocionalne kompetencije bile su zadovoljnije međuljudskim odnosima, a ova povezanost ostala je značajna i nakon parcijalizacije efekata osobina ličnosti i verbalne inteligencije (Lopez i sur., 2003., prema Takšić, Mohorić i Munjas, 2006.).

Mašta i empatija

Kad govorimo o empatiji, teorijski modeli i istraživanja uglavnom slijede dva pravca. Oni se razlikuju u tome stavljaju li istraživači naglasak na ulogu kognicija ili pak na ulogu emocija u empatičkom doživljavanju. Razumijevanje, poznavanje stanja svijesti, odnosno svijest o tome kako nešto što se događa drugoj osobi i utječe na nju, čine kognitivni aspekt empatije te mnogi autori tu kognitivnu empatiju smatraju i preduvjetom za afektivnu empatiju. Pod afektivnom empatijom podrazumijeva se odgovaranje istim ili sličnim osjećajima u odnosu na emocije druge osobe (Stotland, 1969.; Batson i sur., 1981.).

Eisenberg i Strayer empatiju definiraju kao "emocionalni odgovor koji proizlazi iz emocionalnog stanja i uvjeta druge osobe i koji je kongruentan s emocionalnim stanjem ili situacijom drugih (Raboteg – Šarić, 1993.). Iz toga proizlazi da empatija podrazumijeva dijeljenje percipiranih emocija drugih osoba pri čemu se ta afektivna reakcija može javiti ili kao posljedica percipiranja znakova koji pokazuje afektivno stanje drugoga ili jednostavno kao posljedica uviđanja stanja druge osobe.

Prema Stotland (1969.) i Strayer (1987.), empatija je povezana i s imaginativnim sposobnostima budući da podrazumijeva uživljavanje sebe u situaciju ili stajalište druge osobe. Odnosno, u procesu empatiziranja zajedno djeluju afekti i kognicija. Upravo u skladu s tim, prihvaća se šira definicija empatije koja uključuju ova dva aspekta, pri čemu je veći naglasak na afektivnoj empatiji.

Kad se govori o strukturi ovog konstrukta, postavlja se pitanje uključuje li empatiziranje samo opće empatične tendencije (predispozicije empatiziranja sa širokim rasponom osjećaja) ili različite domene empatije kojima prevladava neka određena kvaliteta čuvstvenog doživljavanja (npr. osobna nevolja).

U ovom istraživanju koristili smo E-upitnik koji sadrži Skalu emocionalne empatije te Skalu mašte (Raboteg – Šarić, 1993.). Iz ranije rečenog, vidljivo je da je empatija povezana i s određenim imaginativnim sposobnostima, dakle maštom koja se (u korištenom upitniku) definira kao sposobnost uživanja u mašti u osjećaje i aktivnosti zamišljenih likova iz priča, filmova, romana (Raboteg – Šarić, 1993.).

Kada govorimo o mašti, u modernoj psihologiji nalazimo na dva pravca (Supek, 1979.). Jedan je tradicionalan koji odgovara senzualističkom empirizmu, dok je noviji onaj koji ostajući u okvirima psihologije ponašanja, produbljuje prvi. U okviru tradicionalnoga gledišta, mašta, koja vuče korijene iz lat. riječi imaginacija (lat. imago=slika), upućuje na sposobnost stvaranja slika. U tom smislu često se govori o "reproduktivnoj imaginaciji" ili o "imaginativnom pamćenju", odnosno sposobnosti da prošle događaje u svom sjećanju ponovno oživimo. Druga definicija tradicionalnog pristupa definira maštu kao "sposobnost da kombiniramo slike u vizije koje imitiraju prirodne činjenice, ali ne predstavljaju ništa stvarno". To je tzv. stvaralačka imaginacija. U suvremenoj psihologiji mašta se definira kao proces obnavljanja ranijih doživljaja, tj. sadržaja koji su pohranjeni u pamćenju (reproduktivna mašta) te njihova preoblikovanja u neke nove cjeline (kreativna mašta ili imaginacija). Mašta predstavlja jedan oblik mišljenja, koji nam omogućuje zamišljanje sklopova koje nismo ni mogli ili nismo imali priliku opažati te tako mašta čini važnu komponentu stvaralaštava (Petz, 2005.). Općenito, smatra se da je maštanje, ali i umjereno sanjarenje (kao oblik ponašanja), normalna pojava te je znak psihološke stabilnosti i zdravlja. Petz (2005.) empatiju definira kao uživanje u emocionalna stanja druge osobe i razumijevanje njenog položaja na osnovi ili percipirane, ili zamišljene situacije u kojoj se ta osoba nalazi. Maštovitija će se osoba, prema tome, i lakše uživjeti u položaj druge osobe.

Na temelju pretpostavki o povezanosti važnih kompetencija odgojitelja s emocionalnom kompetencijom i maštom te empatijom odgojitelja, ali i stavovima prema darovitoj djeci, određen je temeljni cilj istraživanja te problemi i pripadajuće hipoteze.

Cilj i problemi

Osnovni je cilj rada ispitivanje povezanosti emocionalne kompetencije, mašte i empatije odgojitelja te njihovog stava prema darovitoj djeci. Na temelju ovog osnovnog cilja odredili smo specifične probleme istraživanja.

1. Utvrditi povezanost mašte i empatije s emocionalnom kompetencijom odgojitelja.
2. Utvrditi povezanost emocionalne kompetencije, mašte i empatije odgojitelja sa stavom prema darovitoj djeci.

Pretpostavili smo (H_1) da postoji pozitivna povezanost između odgojiteljeve mašte i empatije s emocionalnom kompetencijom odgojitelja. Također, pretpostavili smo (H_2) da postoji negativna povezanost između odgojiteljeve emocionalne kompetencije s negativnim stavom (predrasudama) prema darovitoj djeci.

Naime, na temelju prethodnih istraživanja (Takšić, 1998.; Takšić, 2001.; Takšić, Jurin i Cvenić, 2001.; Takšić, Tkalčić i Brajković, 2001.). pretpostavlja se da bi trebala postojati pozitivna povezanost između emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja. Naime, sva tri konstrukta hipotetski su sastavni dio općeg koncepta emocionalne inteligencije pa je vjerojatno da bi maštovitiji i empatičniji odgojitelji morali biti i općenito emocionalno kompetentniji. S druge strane (premda o toj problematici nije pronađena u literaturi direktna podrška), vjerojatno je da će emocionalno kompetentniji, maštovitiji i empatičniji odgojitelji imati i pozitivnije te realističnije stavove prema darovitoj djeci. Veća senzibilnost za tuđe emocije trebala bi rezultirati boljim razumijevanjem darovite djece (kao različite od "prosječne" djece), te većoj kompetenciji u odgojno-obrazovnom radu s takvom djecom. Ova, potencijalno veća efikasnost u radu s darovitom djecom, mogla bi rezultirati s jedne strane manjim brojem predrasuda prema darovitim, a s druge strane pozitivnijim stavovima prema takvoj djeci. Dakle, vjerojatno je da bi maštovitiji, emocionalno kompetentniji i empatičniji odgojitelji rad s darovitim mogli doživljavati kao "pozitivni izazov". Konačno, i mašta i empatija, kao i emocionalna kompetencija, mogu se poimati kao zajednička sastavnica koncepta emocionalne inteligencije (Gardner i sur., 1999.). Stoga se može očekivati da bi i međusobna povezanost ovih koncepata morala biti pozitivna, dakle da su i odgojitelji (kao i ljudi uopće) koji su maštoviti i empatični, ujedno i emocionalno kompetentni.

Metode istraživanja

Sudionici

Sudionici su bili svi odgojitelji Dječjeg vrtića "Šegrt Hlapić" te Dječjeg vrtića "Trnsko" u Zagrebu. Dakle, ispitali smo 86 sudionika, od kojih je 85 odgojiteljica i jedan odgojitelj. Prosječna dob sudionika bila je 40 godina (dobni raspon 24-55 godina), a imali su prosječno 17 godina radnog staža u dječjim vrtićima (raspon 1- 35 godina). Stručna sprema sudionika: 14 sudionika SSS, 69 sudionika VŠS te 3 sudionika VSS. Radili su s djecom u različitim dobnim grupama djece, u rasponu od prve do sedme godine života.

Varijable

Ovo je istraživanje korelativnog tipa, a varijable koje smo koristili (u sklopu istraživanih konstrukta) prikazane su u tablici 1.

KONSTRUKT	VARIJABLE (skale)	MJERNI INSTRUMENTI	BROJ ČESTICA
Empatija i mašta	Empatija	E- upitnik- skala emocionalne empatije i mašte (Raboteg-Šarić, 1993.)	19
	Mašta		6
Stavovi o darovitoj djeci	Stavovi o darovitoj djeci	KRASTAV - Upitnik o stavovima odgojitelja prema darovitoj djeci (Veselinović i Sindik, 2006.)	5 (finalno - nakon faktorske analize, inicijalno 12)
Emocionalna kompetencija	Emocionalna kompetencija	UEK 15 - Upitnik emocionalnih vještina i kompetencije) (Takšić, 1998.)	15
	Sposobnost percepcije i razumijevanje emocija		5
	Sposobnost izražavanja i prepoznavanja emocija		5
	Sposobnost upravljanja i reguliranja emocija		5

Tablica 1. Uzorak varijabli istraživanja

Tijekom ljeta 2009. godine, sudionici su istraživanja ispunili podatke o bitnim demografskim karakteristikama: dob, spol, stručna sprema te godine radnog staža i vrsta odgojne skupine. Potom su uz garantiranu anonimnost i znanstvenu svrhu istraživanja ispunili tri upitnika.

1. E - upitnik: skala emocionalne empatije i mašte

Za procjenu emocionalne empatije i mašte odgojitelja/ice, uz suglasnost autorice, koristili smo upitnike: Skala emocionalne empatije i Skala mašte, koju je autorica primijenila na uzorku predadolescenata (Raboteg-Šarić, 1993.). Skala emocionalne empatije mjeri opću afektivnu empatiju koja se javlja prilikom percipiranja emocionalnog iskustva drugih ljudi te sadrži 19 tvrdnji koje opisuju emocionalne doživljaje sukladne čuvstvenom stanju drugih te osjećaje simpatije prema onima koji su u nevolji. Apsolutni raspon rezultata 0-76 bodova, a veći rezultat na skali znači veću tendenciju doživljavanja emocionalne empatije. Skala mašte mjeri tendenciju uživanja u maštu, u

osjećaje i aktivnosti zamišljenih likova iz priča, romana i filmova i sl. Skala sadrži 6 tvrdnji koje su adaptirane iz Davisove (1983.) Skale mašte. Najveći mogući rezultat na ovoj skali je 24 boda pri čemu veći rezultat znači i veću tendenciju maštanja, dok se apsolutni raspon kreće 0 – 24 boda.

Upitnik se, dakle, sastoji od ukupno 25 čestica pri čemu 6 čestica pripada skali mašte, a 19 skali emocionalne empatije. Procjene su davane na skali Likertova tipa s rasponom procjena 0 – 4 (0= uopće se ne odnosi na mene, 1= uglavnom se ne odnosi na mene, 2= niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene, 3= uglavnom se odnosi na mene, 4= u potpunosti se odnosi na mene). U istraživanju autorice, pouzdanost cjelokupne skale, definirana koeficijentom Cronbach α , iznosila je 0,84. Item-analiza pokazala je da su sve korelacije između rezultata na pojedinim česticama i ukupnog rezultata veće od 0,30.

Pouzdanost cjelokupne skale u našem istraživanju iznosila je 0,64 (Cronbach α), dakle bila je nešto niža, ali zadovoljavajuća. Povezanost između dviju skala ovog upitnika, odnosno između konstrukta empatije i mašte bila je statistički značajna i pozitivna te srednje visoka ($r=0,58$; $p<0,01$).

Za provjeru podudarnosti faktorske strukture podataka dobivenih u ovom istraživanju s onom iz prethodnih istraživanja, izvršili smo kvazikonfirmatornu faktorsku analizu (komponentna analiza s zadanim brojem od dva faktora, koji odgovara skalama upitnika, uz varimax rotaciju). Naime, pretpostavili smo da bi se korelacije varijabli s faktorima trebale u većoj mjeri podudarati sa varijablama koje definiraju dvije skale upitnika (Milas, 2005.).

Iz rezultata kvazikonfirmatorne analize uočili smo da se prvi faktor podudara sa 6 čestica iz skale mašte, ali i s još 6 iz skale empatije. Preostalih 13 čestica visoko korelira sa skalom empatije. Dva faktora tumače zajedno 46 % ukupne varijance, a svaki pojedinačno po 23 % ukupne varijance. Činjenicu, da neke čestice koje opisuju skalu empatije, visoko saturiraju faktor koji opisuje maštu, možemo potencijalno objasniti činjenicom da su ta dva konstrukta, mašta i empatija, u velikoj mjeri međusobno povezana. To na kraju proizlazi i iz njihovih definicija jer su oba konstrukta praktički dio koncepta emocionalne inteligencije. Maštovitija osoba bolje može zamisliti cijeli splet okolnosti u kojoj se neka osoba nalazi te se uživjeti u takvu situaciju, a to je istovremeno i karakteristika empatičnih osoba. Dakle, dobivena faktorska struktura približno odgovara očekivanoj, stoga instrument možemo uvjetno smatrati konstruktivno valjanim.

2. Upitnik o stavovima odgojitelja prema darovitoj djeci (KRASTAV)

Ovaj se upitnik u inicijalnoj verziji sastojao od 21 čestice koje su opisivale neka vjerovanja o darovitoj djeci (Cvetković Lay, 1995.). Odbacivanjem najmanje diskriminativnih čestica u odnosu na vrijednosti indeksa diskriminativnosti, upitnik je reduciran na finalnu verziju od ukupno 12 čestica, u istraživanju koje su proveli Veselinović i Sindik (2006.).

Procjene su davane na skali Likertova tipa, 1-5, pri čemu je 1 predstavljalo najmanju (1=uoopće se ne slažem), a 5 (5=u potpunosti se slažem) najveću jedinicu procjene. Odgojitelji su procjenjivali stupanj u kojem pojedine tvrdnje opisuje njihove stavove prema darovitoj djecu. Veći rezultat znači i veću izraženost predrasuda, iracionalnih vjerovanja u odnosu na darovitu djecu. Apsolutni raspon rezultata iznosio je od 12 do 60 bodova.

U prethodnom istraživanju (Veselinović i Sindik, 2006.) upitnik je pokazao zadovoljavajuću pouzdanost, koja je iznosila prema indeksu Cronbach $\alpha=0,71$. U našem istraživanju, pouzdanost cjelokupnog upitnika bila je također $\alpha=0,71$, što se može uvjetno smatrati zadovoljavajućom pouzdanošću (s obzirom na mali broj čestica upitnika).

Upitnik je prije ovog istraživanja (uz zadovoljavajuću pouzdanost) bio samo simptomatski valjan (u prethodnom istraživanju nije mu provjeravana konstruktna valjanost). Međutim, u ovom smo istraživanju proveli provjeru njegove konstruktne valjanosti utvrdivši jednu glavnu komponentu s pet čestica (r.b. 2, 3, 5, 6, 10), koja je definirana nakon treće iteracije komponentne analize, prema kriterijima interpretabilnosti, te Guttman-Kaiserovu kriteriju (karakteristični korijen veći od 1). Jedinstvena komponenta predrasuda prema darovitim objašnjava ukupno 46,25 % varijance (tablica 2). U istoj je tablici vidljivo da varijable 5 čestica visoko koreliraju s glavnom komponentom (u rasponu od ,601 do ,764).

<i>Čestice</i>	<i>Korelacije varijabli s glavnom komponentom</i>
2. Darovita su ona djeca koja imaju visoke sposobnosti u akademskom području (školska postignuća).	0,652
3. Darovita djeca su bolje adaptirana, popularnija i sretnija od prosječne djece.	0,684
5. Darovitost u bilo kojem području uvjetovana je visokim kvocijentom inteligencije.	0,764
6. Darovitost je u potpunosti stvar velikog truda i rada.	0,688
10. Darovitu djecu stvaraju preambiciozni roditelji koji djecu nagone na postignuća izvan njihovih sposobnosti.	0,601
Postotak objašnjene varijance	46,246
Karakteristični korijen	2,312

Tablica 2. Analiza glavnih komponenti upitnika Stavovi o darovitim s varimax rotacijom; korelacije varijabli s faktorima i objašnjena varijanca

3. UEK 15 - Upitnik emocionalnih vještina i kompetencije

Upitnik emocionalne inteligencije, vještina i kompetencije (Emotional Intelligence, Skills and Competences Questionnaire - EISCQ) (Takšić, 1998.;

Takšić, 2001.; Takšić, Jurin, i Cveniĉ, 2001.; Takšić, Tkalĉić i Brajković, 2001.) sadrži 45 ĉestica te ima tri subskele:

a) *Sposobnost percepcije i razumijevanja emocija*. Skala sadrži 15 ĉestica; u razliĉitim istraŹivanjima koeficijent pouzdanosti kretao se izmeĉu $\alpha=0,79$ do $\alpha=0,82$).

b) *Sposobnost izraŹavanja i prepoznavanja emocija*. Skala sadrži 14 ĉestica, a raspon pouzdanosti je izmeĉu $\alpha= 0.79$ do $\alpha=0.82$.

c) *Sposobnost upravljanja i reguliranja emocija*. Ova skala sadrži 16 ĉestica, a raspon pouzdanosti je od $\alpha= 0,71$ do $\alpha=0,78$.

Takoĉer je uoĉena pozitivna povezanost izmeĉu subskele (od 0,35 do 0,51), Źto je dozvolilo formiranje ukupnog bruto-rezultata u upitniku, koji je definiran kao linearna kombinacija ukupne emocionalne kompetencije, s koeficijentima pouzdanosti izmeĉu $\alpha=0.88$ i $\alpha=0.92$ (Takšić, 2001.).

U ovom našem istraŹivanju korištena je, dakle, kraća forma upitnika, odnosno upitnik se sastoji od 15 ĉestica, koja posjeduje praktiĉki iste psihometrijske karakteristike kao i duŹa verzija (Takšić i Mohoriĉ, 2008.). Procjene su davane na skali Likertova tipa 1-5, pri ĉemu je 1 (uopće se ne odnosi na mene) predstavljalo najmanju, a 5 (u potpunosti se odnosi na mene) najveću jedinicu procjene. Najveći mogući rezultat u ovom upitniku iznosi 75 pri ĉemu veći rezultat znaĉi i veću emocionalnu kompetenciju. Apsolutni raspon rezultata je 15-75.

U kraćoj formi Skala percepcije i razumijevanja emocija sadrži 5 ĉestica (3., 5., 6., 13. i 15.), Skala sposobnost izraŹavanja i prepoznavanja emocija 5 ĉestica (4., 8., 9., 10. i 14.) te Skala sposobnost upravljanja i reguliranja emocija takoĉer 5 ĉestica (1., 2., 7., 11. i 12.).

Najviša prediktivna valjanost za EISCQ pronaĉena je za rukovoĉenje, Źto je bilo poduprto i brojnim teorijskim hipotezama koje naglaŹavaju vaŹnost emocionalnih vjeŹtina i kompetencije u procesu rukovoĉenja (Ryback, 1998.). EISCQ-skale su i u visokoj pozitivnoj povezanosti i s podrŹavajućim dobrim raspoloŹenjem te fleksibilnim egom.

U pogledu konkurentne valjanosti, dobivene su sljedeće smjernice. Budući da, prema Mayer i Salovey (1997.), emocionalno inteligentna osoba ne teŹi tome koliko će u Źivotu zaraditi novaca, već tome da u Źivotu bude sretna, zadovoljstvo Źivotom je postavljeno kao glavni kriterij procedura za utvrĉivanje konkurentne valjanosti. EISCQ-upitnik je znaĉajno pridonio objaŹnjavanju razliĉitosti u zadovoljstvu. Postoji i znaĉajna povezanost izmeĉu EISCQ skale i Źkolskog uspjeha.

U našem istraŹivanju, pouzdanost je cjelokupnog upitnika bila $\alpha=0,77$. Povezanost izmeĉu pojedinih skala upitnika bila je: percepcija emocija i izraŹavanje emocija ($r=0,57$; $p<0,01$), percepcija emocija i upravljanje emocijama ($r=0,12$; $p>0,05$), izraŹavanje emocija i upravljanje emocijama

($r=0,22$; $p>0,05$). Dakle, skala Upravljanje emocijama nije statistički značajno bila povezana s ostalim skalama upitnika.

S ukupnim rezultatom u upitniku, dakle ukupnom emocionalnom kompetencijom, skale su bile povezane: upravljanje emocijama ($r=0,42$; $p<0,01$), izražavanje emocija ($r=0,88$; $p<0,01$) te percepcija emocija ($r=0,82$; $p<0,01$).

Da bismo provjerili faktorsku strukturu i ovog mjernog instrumenta (Milas, 2005.), izvršili smo kvazikonfirmatornu faktorsku analizu (sa zadanim brojem faktora – tri). Dobivenu faktorsku strukturu usporedili smo s onom iz literature (podudarnost korelacija čestica s dobivenim faktorima s česticama koje definiraju skale upitnika). Pokazalo se da postoji djelomično odstupanje od strukture upitnika iz prethodnih istraživanja. Treći faktor definiran je samo trima česticama, no sve su iz skale Upravljanje emocijama i tumači 11 % . Drugi faktor i dalje je definiran s 5 čestica te ih je većina (4) iz skale percepcije emocija te tumači 18 % ukupne varijance. Prvi faktor definiran je s čak 7 čestica, većinom iz skale izražavanja emocija te tumači 22 % ukupne varijance. Sva tri faktora zajedno tumače 51 % ukupne varijance. Međutim, s obzirom na to da je emocionalna inteligencija (a odatle i emocionalna kompetencija) "splet" međusobno povezanih karakteristika, ovakve smo rezultate mogli i očekivati.

Metode obrade podataka

Sve obrade rezultata provedene su primjenom statističkog paketa SPSS 15, pa smo zbog preglednosti u tablici 3. prikazali sve statističke postupke obrade podataka korištene pri odgovaranju na zadane probleme.

Redni broj problema	Problem	Metoda obrade podataka
inicijalne analize	psihometrijske karakteristike mjernih instrumenata	eksploratorna komponentna analiza, kvazikonfirmatorna faktorska analiza (metoda glavnih komponenata s varimax rotacijom) koeficijent pouzdanosti (Cronbach α koeficijent)
	deskriptivne karakteristike za pojedine varijable	aritmetička sredina, standardna devijacija, minimum i maksimum, raspon rezultata, Kolmogorov-Smirnovljev test (Max D)
2, 3	2. povezanost mašte i empatije s emocionalnom kompetencijom odgojitelja 3. povezanost mašte i	Kanonička korelacijska analiza Pearsonovi koeficijenti korelacije između pojedinih dimenzija (skala) različitih mjernih instrumenata

	empatije te emocionalne kompetencije odgojitelja sa stavom prema darovitoj djeci	
--	---	--

Tablica 3. Pregled korištenih metoda obrade podataka

Rezultati i rasprava

U okviru prikaza opisnih karakteristika za pojedine varijable u tablici 4., prikazane su prosječne vrijednosti te standardne devijacije i raspon rezultata varijabli koje su zapravo skale pojedinih upitnika, dobivenih linearnim kombinacijama čestica koje ih definiraju. One su zapravo aspekti konstrukta: mašte i empatije, emocionalne kompetencije, stavova o darovitoj djeci.

Varijabla	Min.	Max.	M	σ	Kolmogorov-Smirnovljev test	
					Max- D	Značajnost
mašta	1,00	24,00	13,78	5,448	,091	p > .20
empatija	37,00	75,00	61,39	8,379	,082	p > .20
percepcija emocija	7,00	24,00	19,59	2,456	,152	p < ,10
izražavanje emocija	7,00	25,00	18,79	2,605	,125	p > .20
upravljanje emocijama	9,00	18,00	13,95	1,758	,162	p < ,10
stavovi prema darovitoj djeci	5,00	19,00	10,20	3,411	,095	p > ,20

Tablica 4. Prikaz opisne statistike glavnih varijabli istraživanja

Legenda:

Min.-Max. – raspon rezultata; *M* – aritmetička sredina procjena; *SD* – standardna devijacija; *Max D-Kolmogorov-Smirnovljev test* (normalitet distribucija)

Podaci o testiranom normalitetu distribucije ukazuju na značajno odstupanje samo kod varijable nasljedno uvjetovana darovitost, što se može objasniti mogućim malim brojem sudionika, ali i relativno lošom definiranošću skale.

Kao što smo već naveli, upitnik Stavova prema darovitoj djeci (KRASTAV) u inicijalnoj verziji sastojao se od 21 čestice (Veselinović i Sindik, 2006.), koje su opisivale neka vjerovanja o darovitoj djeci. Na temelju odbacivanja najmanje diskriminativnih čestica u odnosu na vrijednosti indeksa diskriminativnosti, upitnik je reduciran na finalnu verziju od ukupno 12 čestica. U tablici 5. prikazane su prosječne vrijednosti procjena kao i diskriminativnost odabranih čestica tog mjernog instrumenta, dok su u

prethodnoj tablici već prikazane prosječne vrijednosti procjena dobivenih za varijable stavova prema darovitoj djeci, definiranih kao linearne kombinacije čestica koje definiraju pojedine skale upitnika.

Čestica	M	SD	DIS
1. Ni jedno dijete nije dovoljno darovito da bi trebalo posebno obrazovanje.	1,74	,92	0,53
2. Darovita su ona djeca koja imaju visoke sposobnosti u akademskom području (školska postignuća).	1,88	,90	0,48
3. Darovita djeca su bolje adaptirana, popularnija i sretnija od prosječne djece.	2,20	,98	0,45
4. Darovitost je potpuno urođena.	3,20	1,10	0,34
5. Darovitost u bilo kojem području uvjetovana je visokim kvocijentom inteligencije.	2,11	1,07	0,51
6. Darovitost je u potpunosti stvar velikog truda i rada.	2,06	1,04	0,68
7. Djeca nadarena za školska (akademska) postignuća imaju opće intelektualne sposobnosti koje im omogućuju da budu darovita u svim školskim predmetima.	2,48	1,10	0,44
8. Darovita djeca zrače psihološkim zdravljem.	2,80	,95	0,34
9. Iznimno darovita djeca često su socijalno izolirana i nesretna.	3,17	,97	0,31
10. Darovitu djecu stvaraju preambiciozni roditelji koji djecu nagone na postignuća izvan njihovih sposobnosti.	1,95	1,03	0,53
11. Sva su djeca darovita.	3,42	1,29	0,38
12. Ne možemo podrazumijevati vezu između rane darovitosti i postignuća u odrasloj dobi.	2,89	,95	0,33

Tablica 5. Prikaz prosječnih vrijednosti procjena dobivenih za čestice upitnika
 Stavovi prema darovitoj djeci (KRSTAV)

Legenda:

1.– 11. čestica upitnika; M – aritmetička sredina procjena; SD – standardna devijacija; DIS – indeks diskriminativnosti čestica (omjer SD i M)

Gledajući čestice upitnika pojedinačno, najveće prosječne vrijednosti procjene dobivene su na čestici 11 ("Sva su djeca darovita"; M=3,42), čestici 4 ("Darovitost je potpuno urođena"; M=3,20) te čestici 9 ("Iznimno darovita djeca često su socijalno izolirana i nesretna"; M=3,17).

Oni koji rade s djecom, u našem istraživanju to su upravo odgojitelji, izrazu "darovito dijete" najčešće daju pozitivne konotacije. No stvari se pomalo

mijenjanju kada direktno procjenjuju darovitost pojedine djece. Tada često griješe, precjenjujući ili podcjenjujući neke njihove osobine. Na te pogrešne zaključke o darovitosti djeteta mogu ih navesti i neke neuobičajenosti u iskazivanju darovitosti pa i neki oblici neprilagođenog ponašanja koja se javljaju u te djece, u slučaju kada njihove specifične odgojno-obrazovne potrebe nisu na odgovarajući način zadovoljene. To sve "pokriva" darovitost djece i čini je teže uočljivom. Uz takve izvore pogrešaka pri procjenjivanju darovitosti djeteta, česte su i one izazvane predrasudama i zabudama o darovitima. Takve predrasude i čvrsto formirana uvjerenja, koja su neovisna o osobnom iskustvu pojedinca, teško se mijenjaju, a često izgledaju posve istinitima.

Imajući u vidu navedeno, stavovi obojeni takvim predrasudama žele najčešće potencijalno darovitu djecu svesti na "prosječnu" djecu, koja se nešto više trude, pa im ne treba pridavati posebno značenje. Daljnja opasnost leži u činjenici koja se na to nadovezuje: darovitoj se djeci tada istovremeno odriču bilo kakve poteškoće u socijalnom funkcioniranju, što znači da ih u biti ne razumijemo. Veselinović i Sindik (2006.) u svom istraživanju kao najopasnije predrasude navode one izražene česticama 1, 2, 3, 6, 7, i 8 (tablica 5.). Kao što smo ranije naveli, a što je u tablicama vidljivo, sve su te čestice uvrštene i u korištenu skraćenu verziju upitnika.

Glavni problem ovog istraživanja bio je povezanost varijabli u stavovima prema darovitima (odnosno sklonost k određenim vjerovanjima i predrasudama), s emocionalnom kompetencijom te empatijom i maštom i njihova eventualna povezanost s nekim demografskim varijablama. Uz prethodno navedeni, razlog zanimljivosti ove teme je bitnost uočavanja darovitosti u najranijoj dobi te važnost posebnog pristupa darovitoj djeci već od predškolskih dana. Različita istraživanja, provedena u svijetu, ali i u Hrvatskoj, pokazala su kako i tzv. neprihvatljivo ponašanje kod djece velikim dijelom ovisi o (ne)zadovoljenju njihovih specifičnih potreba, kao i prevelikim očekivanjima koje okolina pred njih postavlja. Ovo se posebno očituje kod darovite djece (Cvetković-Lay, 1998., Winner, 2005.).

Uz Pearsonove koeficijente korelacije između pojedinih varijabli, ova tri skupa karakteristika (mašte /empatije, stavova prema darovitosti te emocionalne kompetencije), za utvrđivanje navedenih relacija koristili smo postupak kanoničke korelacijske analize. Za primjenu tog postupka odlučili smo se zbog toga što on omogućuje jasnije utvrđivanje odnosa između dvaju skupova varijabli.

Povezanost mašte i empatije s emocionalnom kompetencijom odgojitelja

Ponajprije smo željeli utvrditi povezanost mašte i empatije s emocionalnom kompetencijom odgojitelja, odnosno sa skupom varijabli tog

konstrukta. Jedna od sposobnosti koje ubrajamo u emocionalnu kompetenciju je upravo sposobnost uživljavanja i suosjećanja s tuđim emocionalnim iskustvom. Empatija i simpatija te suosjećanje s drugima, emocionalne su reakcije koje nas povezuju s drugima (Salovey i sur., 1999.). Stoga smo očekivali statistički značajnu pozitivnu povezanost, odnosno da su empatičniji i maštovitiji odgojitelji, ujedno i emocionalno kompetentniji.

Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 6. Pokazalo se da ne postoji niti jedan statistički značajan kanonički korijen ($R=0,204$; $p>=0,20$). Dakle, ne postoji statistički značajna povezanost emocionalne kompetencije odgojitelja s njihovom maštom i empatijom.

Kanonička korelacija	Kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	Stupnjevi slobode	p
0,204	0,042	3,568	6	> 0,20

Tablica 6. Kanonička korelacijska analiza između varijabli mašta i empatija te grupe varijabli emocionalne kompetencije (izražavanje, percepcija te upravljanje emocijama)

Što nismo dobili očekivane rezultate, mogla je utjecati i činjenica da smo od sudionika tražili i podatke o dobi, vrtićnoj skupini te radnom stažu. Možda su sudionici, unatoč tome što je upitnik bio anoniman, percipirali upravo davanje navedenih podataka kao način otkrivanja njihova identiteta, što je moglo utjecati i na njihove procjene. Dakle, možda su i ovo testiranje doživljavali kao direktnu procjenu njih samih, više ili manje kompetentnih odgojitelja. Naime, većina tvrdnji, koje opisuju emocionalnu kompetenciju i maštu te empatiju, opisuju i neke od osobina idealnog odgojitelja, prema različitim koncepcijama i vjerovanjima.

Povezanost emocionalne kompetencije odgojitelja sa stavom prema darovitoj djeci

Nadalje nas je zanimala i povezanost odgojiteljevih stavova prema darovitima te njihove emocionalne kompetencije. Na osnovi definicije emocionalne kompetencije te važnosti koja se pridaje toj sposobnosti kao faktoru uspješnosti u raznim područjima, pretpostavili smo da će emocionalno kompetentniji odrasli možda bolje prepoznati, ali i razumjeti potrebe darovitog djeteta, tj. da će pri tom i njegovi stavovi biti manje podložni predrasudama. Na osnovi ranije navedenih podataka iz literature, zaključili smo da je emocionalna kompetencija, kao i darovitost, povezana s općom inteligencijom. Ta nas činjenica vodi do zaključka da će se sam odgojitelj koji je emocionalno kompetentniji osjećati i sličnijim darovitom djetetu. U tom smjeru očekivana bi povezanost bila negativna, odnosno emocionalno kompetentniji odgojitelji

manje se u svojim procjenama darovitosti vode postojećim predrasudama o tom konstrukt.

Isto tako, emocionalna kompetencija predstavlja određeni kapacitet ili sposobnost ulaženja u transakcije s promjenjivim i izazovnim društveno – fizičkim okolišem što vodi razvoju i sazrijevanju pojedinca (Salovey i sur., 1999.). Drugim riječima, te sposobnosti omogućavaju pojedincu da se uhvati u koštac s promjenjivim, drugačijim i izazovnijim situacijama u njegovom okolišu kako bi iz toga izašao prilagođeniji, djelotvorniji, a na kraju i samopouzdaniji. Jedna takva izazovna situacija svakako je i darovito dijete u odgojnoj skupini koje ima drugačije potrebe, drugačiji razvojni tijek i kod kojeg se ponekad uz tu darovitost javljaju neki i ne tako socijalno prihvatljivi obrasci ponašanja. Odgojitelj, odnosno ne samo on, već odrasli u okolini darovitog djeteta, ranom detekcijom mogu pružiti djetetu adekvatno stimulirajuću okolinu i na taj način spriječiti poremećaje u ponašanju i težu socijalizaciju kod darovite djece. Naime, darovita djeca kognitivnim razvojem premašuju drugu djecu iste kronološke dobi pa teško pronalaze prijatelje među vršnjacima. Uz to, darovito dijete u redovnom programu vrlo brzo usvaja znanja i vještine, koje mu djeluju, u najmanju ruku dosadno, zbog čega postaje hiperaktivno, ometa rad i skreće pozornost na sebe. Time zapravo pokazuje da želi surađivati, ali na sebi prilagođenoj razini, a zbog toga se takva djeca često svrstavaju ne u kategoriju darovite djece, već u kategoriju djece s poremećajima u ponašanju.

Kanonička korelacija	Kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	Stupnjevi slobode	p
0,201	0,040	2,565	3	> 0,20

Tablica 7. Kanonička korelacijska analiza između varijabli stavova o darovitima s emocionalnom kompetencijom (izražavanje, percepcija te upravljanje emocijama)

Iz tablice 7. vidljivo je da niti jedan kanonički faktor nije značajan ($R=0,201$; $p > 0,20$) pa ne postoji povezanost između emocionalne kompetencije odgojitelja s njihovim stavovima o darovitoj djeci.

Na ovakve rezultate mogao je utjecati, osim relativno malog broja sudionika te ranije navedene činjenice o percepciji ispitivanja kao procjenjivanja kod sudionika, i činjenica da stavovi prema darovitima nisu jedinstvena obilježja profilirana u isključivo jednom smjeru obzirom, već se radi o skupu emocionalno i racionalno zasnovanih prosudbi, promišljanja i vjerovanja (Veselinović i Sindik, 2006.).

Povezanost mašte i empatije sa stavom prema darovitoj djeci

Također, željeli smo utvrditi povezanost mašte i empatije sa stavovima prema darovitoj djeci. Pretpostavili smo da će se odgojitelj koji je empatičniji,

ali i maštovitiji bolje uživjeti u potrebe darovitog djeteta, sagledavajući ga kao cjelinu, odnosno uzimajući u obzir čitav niz faktora. U svojim gledištima o darovitom djetetu odgojitelj bi se manje trebao voditi, ili će manje biti podložan, različitim predrasudama o darovitima. Dakle, očekivali smo negativnu povezanost mašte i empatije sa stavovima prema darovitoj djeci.

Kanonički korijeni	Kanonička korelacija	Kvadrat kanoničke korelacije	χ^2 test	Stupnjevi slobode	p
1	0,375	0,141	9,561	2	<0,01

Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 8.

Tablica 8. Kanonička korelacijska analiza između varijabli Mašta i empatija te grupe varijabli stavovi prema darovitima

Prvi kanonički korijen iz tablice 8. statistički je značajan ($R=0,375$; $p<0,01$). U tablici 9. prikazane su korelacije varijabli empatija i mašta s prvim (statistički značajnim) kanoničkim korijenom te korelacije varijable stavova o darovitima s tim kanoničkim korijenom.

Varijable	Korelacija s prvim kanoničkim korijenom
mašta	0,409
empatija	0,980
stavovi prema darovitima	-1,000

Tablica 9. Povezanost mašte i empatije te grupe varijabli stavova o darovitima s značajnim kanoničkim korijenom

Legenda: *podebljane su značajne korelacije s kanoničkim korijenom*

Dobiveni rezultati prikazani u tablici 9. ukazuju da je jedini značajni kanonički korijen visoko saturiran s empatijom (na jednoj strani – u prostoru empatije i mašte) te sa stavovima prema darovitima (zajednička varijanca iznosi 14,1 %). Povezanost varijabli empatijom i nasljedno uvjetovanom darovitošću je negativna, što je u skladu s našim očekivanjima (negativna povezanost empatije i stavova (predrasuda) prema darovitima).

Johanson i sur. (prema Hicela, 2006.) analizirali su Hoganovu skalu empatije i otkrili da ima četiri faktora koji utječu na empatiju: socijalno samopouzdanje, smirenost, osjetljivost te nekonformizam. Ranije smo naveli da viši rezultat dobiven na upitniku Stavova o darovitoj djeci ujedno ukazuje na veću izraženost predrasuda i vjerovanja o darovitoj djeci. Rezultati koje smo dobili ovim istraživanjem potvrđuju tezu da su empatičniji odgojitelji vjerojatno manje skloni darovitost djece poimati nerealno. Drugim riječima, empatičniji odgojitelj prihvatit će dijete u cijelosti njegove osobnosti, onakvo kakvo ono zaista jest, i nastojat će mu primjerenim odgojnim postupcima i

djelovanjem pomoći da se razvija svojim vlastitim tempom. Isto tako, razvijene empatičke sposobnosti pomoći će odgojitelju predškolske djece da bolje upozna dijete, njegove interese i potrebe te da, sukladno tome, diferencira pristup djetetu. Do sličnih saznanja došli su i Veselinović i Sindik (2006.) koji u svom istraživanju navode da je dio odgojitelja sklon imati nerealan stav (dakle, s nizom predrasuda) prema darovitima, s tendencijom da ih percipiraju kao prosječnu djecu koja se na inicijativu roditelja ili samoinicijativno više trude, a nemaju nikakvih ozbiljnijih poteškoća u životu i koju ne treba na bilo koji način izdvajati i poklanjati im posebnu pažnju. Drugi su ipak skloniji realnijem stavu prema darovitima (bez predrasuda) te ih percipiraju kao djecu koja su različita, kreativna, ali moguće imaju i ozbiljne poteškoće u socioemocionalnom području života i kojoj treba poklanjati posebnu pažnju. Bilo je, dakle, očekivati da bi na upitniku Stavova prema darovitoj djeci, upravo u varijablama koje odražavaju pojedinu predrasudu, takvi ("realniji") odgojitelji mogli postizati niže rezultate.

Na kraju navodimo neke od najčešće navođenih predrasuda o darovitoj djeci i darovitima uopće, koje se u literaturi spominju: sva su djeca darovita; darovita djeca uspjeh će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne; izdvojimo li darovitu djecu u posebnu skupinu postat će snobovi; darovita djeca dolaze uglavnom iz obrazovanijih i situiranijih obitelji; darovita djeca nisu svjesna da su "dručkija" dok im to netko ne kaže; darovitu djecu treba zaposliti inače će postati lijena; darovita su djeca dobra u svemu što rade (Veselinović-Sindik, 2006.; Cvetković-Lay, 2002.).

U tablici 10. naveli smo Pearsonove koeficijente korelacija između varijabli našeg istraživanja. Oni dodatno potvrđuju već dobivene rezultate. Naveći broj statistički značajnih korelacija pronađen je između različitih dimenzija istih mjernih instrumenata. U pogledu kroskorelacija (dimenzija različitih mjernih instrumenata), značajnu negativnu povezanost dobili smo između varijabli empatija i stavova (predrasuda) prema darovitima ($r = -0,34$, uz značajnost $p < 0,01$) te empatija i okolinski uvjetovana darovitost ($r = -0,25$; uz značajnost $p < 0,05$). S obzirom na to da su ove univarijatne korelacije podudarne s onima dobivenim u kanoničkim analizama, nećemo ih ponovno komentirati.

Varijable	Mašta i empatija		Emocionalna kompetencija				
	mašta	empatija	emocionalna kompetencija	percepcija emocija	izražavanje emocija	upravljanje emocijama	stavovi prema darovitima
mašta	1,00						
empatija	0,58	1,00					
emocionalna kompetencija	0,09	0,10	1,00				

percepcija emocija	0,11	0,18	0,82	1,00			
izražavanje emocija	0,03	0,05	0,88	0,57	1,00		
upravljanje emocijama	0,07	-0,06	0,42	0,12	0,22	1,00	
stavovi prema darovitima	-0,15	-0,37	-0,08	-0,09	-0,11	0,14	1,00

Tablica 10. Pearsonovi koeficijenti korelacija između varijabli upitnika Stavova prema darovitima te Upitnika mašte i empatije i Upitnika emocionalne kompetencije
 Legenda: osječane su sve korelacije značajne uz $p < 0,05$

Budući da smo u ovom istraživanju dobili i neke demografske podatke o sudionicima, kratko ćemo se osvrnuti i na statistički značajne korelacije između tih i varijabli zadanih konstrukta. Dobili smo statistički značajnu pozitivnu povezanost između dobi sudionika i mašte ($r=0,265$, $p<0,05$): stariji sudionici ujedno su i maštovitiji.

Premda nismo potvrdili sve postavljene hipoteze, dobiveni rezultati, koji ukazuju na povezanost empatije s nekim vjerovanjima ili stavovima prema darovitima, navode nas na isticanje važnosti osobina koje smo istraživali u odgojiteljskom poslu. Maštovitost i empatičnost poželjno je poticati kod odgojitelja jer su to karakteristike koje svakako mogu dati samo koristan doprinos u odgojno-obrazovnom radu s predškolskom djecom i to ne samo s darovitom djecom. S druge strane, emocionalno kompetentnije osobe ujedno su najčešće i zadovoljnije životom te mogu "energičnije" davati poticaj drugima, u ovom slučaju skupinu djece. U tom kontekstu, postoje i empirijski dokazi pozitivne povezanosti između emocionalne inteligencije te uspješnosti rukovoditelja (Salovey, Mayer i Caruso, 2008.).

I na kraju, unatoč mogućim pogreškama u procjeni darovitih (koje dijelom proizlaze i iz stavova prema darovitima, podaci iz projekta "Darovito dijete u vrtiću" (Cvetković-Lay i Sever, 2004.), upućuju na visoku sposobnost odgojitelja da u svojim skupinama uoče darovito dijete. U tom istraživanju, za 31 dijete, koje su odgojiteljice uočile u svojim skupinama kao potencijalno darovito, stručna psihološka procjena je to i potvrdila za 29 djece (dakle, s 94% točnosti procjene).

Relativno mali broj sudionika ovog istraživanja ograničava nam mogućnost generalizacije. Stoga bismo u budućnosti mogli ponoviti istraživanje na većem i još reprezentativnijem uzorku odgojitelja, uz dodatne mjere osiguravanja vjerodostojnosti odgovora i dodatne garancije potpune anonimnosti odgovora sudionika.

Zaključci

Analizirali smo temeljne psihometrijske karakteristike mjernih instrumenata te dobili zadovoljavajuću pouzdanost, zadovoljavajuću konstruktnu valjanost za sve mjerne instrumente. Distribucije rezultata su normalne za većinu analiziranih varijabli. Eksploratornom komponentnom analizom izlučili smo jednu glavnu komponentu upitnika Stavova prema darovitima, na temelju koje smo definirali ukupni rezultat za stavove prema darovitima.

Nismo utvrdili statistički značajnu povezanost između varijabli mašta i empatija te grupe varijabli emocionalne kompetencije (percepcija emocija, sposobnost izražavanja emocija, sposobnost upravljanja emocijama). Dakle, hipoteza o postojanju pozitivne povezanosti između mašte i empatije te emocionalne kompetencije odbacuje se.

Također, nismo pronašli niti statistički značajnu povezanost između skupine varijabli emocionalne kompetencije te dimenzija stavova prema darovitoj djeci. Dakle, i hipoteza o postojanju povezanosti između emocionalne kompetencije i stavova prema darovitoj djeci odbacuje se.

Jedinu statistički značajnu povezanost pronašli smo između varijabli mašta i empatija te stavova prema darovitoj djeci. Dakle, hipoteza o postojanju negativne povezanosti između mašte i empatije te odsustva predrasuda prema darovitoj djeci podržava se. Što je osoba empatičnija, manje je sklona imati predrasude prema darovitoj djeci.

Relativno mali broj sudionika ograničava nam mogućnost generalizacije, stoga bismo u budućim istraživanjima mogli ispitati veći i reprezentativniji uzorak te osigurati potpunu anonimnost sudionika.

Literatura

1. Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buskley, T., Birch, K. (1981.). Is empathic emotion a source altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40: 290-302.
2. Cvetković Lay, J. (1995.). *Ja hoću i mogu više. Priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina*. Zagreb: Alinea.
3. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (1998.). *Darovito je što ću s njim?: Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
4. Cvetković Lay, J. (2002.). *Darovito je, što ću sa sobom? Priručnik za obitelj, vrtić i školu*. Zagreb: Alinea.
5. Cvetković Lay, J., Sever, T. (2004.). *Darovitost od dijagnostike do obrazovne intervencije (materijal sa seminara)*. Zagreb: Centar za poticanje darovitosti djeteta Bistrić, Psihološki centar Medveščak.
6. Davis, M. H. (1983.). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach? *Journal of Personality and Social Psychology*, 44: 113-126
7. Hicela, I. (2006.). *Poticanje dječje socijalne kompetencije putem konteksta*

- zajedničkog stvaranja lutkarske predstave*. Zagreb: Filozofija i odgoj u suvremenom društvu.
8. Humpel, N., Caputi, P., Math, G. D. (2001.). Exploring the relationship between work stress, years of experience and emotional competency using a sample of Australian mental health nurses. *Journal of Psychiatric and Mental Health nursing*, 8(5):399-403.
 9. Gardner, H., Kornhaber, M. L., Wake, W. K. (1999.). *Inteligencija: različita gledišta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 10. Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. New York. Bantam Books.
 11. Mayer, J. D. Salovey, P. (1997.). *What is emotional intelligence?* U: P. Salovey i D. Sluyter (ur.). *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators*. New York: Basic Books.
 12. Milas, G. (2005.). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 13. Petz, B. (2005.). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 14. Raboteg-Šarić, Z. (1993.). *Empatija, moralno rasuđivanje i različiti oblici prosocijalnog ponašanja*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
 15. Ryback, D. (1998.) *Putting emotional intelligence to work: successful management is more than IQ*. Woburn: Butterworth-Heinmann.
 16. Salovey, P., Mayer, J. D., Caruso, R. D. (2008.). *The positive Psychology of Emotional Intelligence*. U: C. R. Snyder i S. J. Lopez (ur.), *Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University.
 17. Salovey, P., Stuyter, J. D. (1999.). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija – pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa.
 18. Stotland, E. (1969.). *Exploratory investigation of empathy*. In L. Berkovitz *Advances in experimental social psychology*, Vol. 3, New York.
 19. Strayer, J. (1987.). *Affective and cognitive perspectives on empathy*. In N. Eisenberg i J. Strayer. *Empaty and its development*. New York: Cambrige University.
 20. Supek, R. (1979.). *Mašta*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
 21. Takšić, V. (1998.). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije*. Disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
 22. Takšić, V., Jurin, Ž., Cvenić, S. (2001.). Operacionalizacija i faktorsko-analitička studija konstrukta emocionalne inteligencije. *Psihologijske teme*, 8-9: 95-109.
 23. Takšić, V., Tkalčić, M., i Brajković, S. (2001.). Emotional Intelligence: An Empirical Validation of the Construct. Poster presented at the VIIth. European Congress of Psychology, London.
 24. Takšić, V. (2001.). Upitnici emocionalne kompetentnosti (inteligencije). U: K. Lacković-Grgin i Z. Penezić (ur.). *Zbirka psihologijskih mjernih instrumenata*. Zadar: Filozofski fakultet u Zadru.
 25. Takšić, V., Mohorić, T., i Munjas, R. (2006.). Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnog psihologijom. *Društvena istraživanja Zagreb*, 4-5: 729-752.

26. Takšić, V. Mohorić, T. (2008.). *Kroskulturalna usporedba faktorskih struktura dvaju verzija Upitnika emocionalne kompetentnosti (UEK)*. Zbornik sažetaka 16. Dana psihologije u Zadru (ur. A. Proroković). Zadar: Sveučilište u Zadru.
27. Veselinović, Z., Sindik, J. (2006.). Some characteristics and diagnostic value of different instruments in the identification of gifted pre-school children. U: V. Čubela-Adorić (ur.) *Book of selected Proceedings – 15th Psychology days in Zadar, Zadar, 25.-27.5.2006.*, str. 413-428. Zadar: Sveučilište u Zadru.
28. Wilson, L. C., i Headley, N. (1999.). *Working with young children*. Albany : Delmar Publishers.
29. Winner, E. (2005.). *Darovita djeca: mitovi i stvarnost*. Lekenik: Ostvarenje.

CORRELATION BETWEEN PRESCHOOL TEACHERS' EMOTIONAL COMPETENCE, IMAGINATION AND EMPATHY AND THEIR ATTITUDES ABOUT GIFTED CHILDREN

Summary: The main aim of this article is to examine the correlation between the emotional competence, imagination and empathy of preschool teachers as well as their attitudes towards gifted children. The participants were teachers of "Šegrt Hlapić" and "Trnsko" preschools in Zagreb. 86 participants were surveyed and three measure instruments were used: E-questionnaire with empathy and imagination scale, the Questionnaire of emotional competence UEK15 and the Questionnaire on attitudes towards gifted children. The results have shown that all applied instruments have satisfying reliability and constructive validity. The analysis of main components has identified the basic component of the Questionnaire on attitudes towards gifted children. There was no statistically significant correlation between imagination and empathy variables and emotional variables group (perception of emotions, abilities of expressing and controlling emotions). Also, the correlation between emotional competence variables and attitudes (prejudices) towards gifted children has not been found. Due to a relatively small sample it is not possible to draw general conclusions and therefore it is recommended to use a bigger sample and to ensure a higher degree of anonymity in future research.

Key words: preschool children, preschool teachers, giftedness, empathy, canonical correlation.

(Sažetak na engleski prevela
Dubravka Kuna, viši predavač)

Author: dr. sc. Joško Sindik, psiholog savjetnik
Dječji vrtić "Trnoružica", Zagreb

Review: Život i škola, br. 24 (2/2010.) god. 56., str. 65. – 90.

Title: Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja
sa stavovima o darovitoj djeci

Categorisation: znanstveni članak

Received on: 22. srpnja 2010.

UDC: 159.928-053.4

37.037

Number of sign (with spaces) and pages: 66.805 (:1800) = 37.113 (:16) = 2.319